

Harap-Alb și Algoritmii: O hartă a viitorului ascunsă în basm

Carp Andrei Tiberiu
Centrul pentru Studii Complexe

Introducere: Basmul ca ecologie a spiritului

De cele mai multe ori, privim basmul *Harap-Alb* ca pe o poveste despre maturizarea unui prinț. Însă, sub limbajul arhaic al lui Creangă, se ascunde o structură mult mai profundă, care descrie o criză ce depășește cadrul moral: criza modului în care omul modern percepe, cunoaște și înțelege realitatea.

Scris în plină perioadă de tranziție a mijlocului de secol XIX, basmul se folosește de structuri mitologice cu rădăcini imemorabile, însă interacțiunea dintre Harap-Alb și Spân este, în mod surprinzător, una de o modernitate frapantă. Este povestea unui tânăr prinț care, sfătuit de o entitate spirituală (Sfânta Duminică) și purtat de un vehicul al intuiției (Calul), este prins în capcana unei inteligențe reci (Spânul). Pentru a-și recupera identitatea, el trebuie să coordoneze forțe uriașe, elementare (Giganții) și să treacă prin probele de foc și discernământ ale Împăratului Roș, până la unirea finală cu esența feminină (Fata Împăratului).

Drumul fiului de crai este o hartă simbolică pentru navigarea printr-o lume în care inteligența a devenit abstractă și autonomă. Este povestea trecerii de la o gândire instinctivă la una mecanică, pentru a ajunge la o gândire vie. Însă, pentru a atinge acest prag, Harap-Alb trebuie să se confrunte cu dublul sau umbra sa — care, pentru vremurile noastre, este reprezentat de Inteligența Artificială.

1. Rădăcina epistemologică a algoritmului: De la lumea vie la cea calculabilă

Pentru a înțelege AI-ul dincolo de tehnologie, trebuie să ne întoarcem la mutația începută de Galileo Galilei. Prin definirea naturii ca fiind scrisă în „limbaj matematic”, calitățile sensibile — culoare, gust, prezență — au fost suspendate în favoarea măsurabilului.

Acest proces se definitivează simbolic în secolul al XIX-lea, odată cu ascensiunea teoriilor evoluționiste și reduționiste. Lumea nu mai este privită ca un organism viu, ci ca un mecanism statistic. AI-ul este culminarea acestui proces: o tehnologie a regularităților statistice. El nu

„înțelege”, ci calculează ce urmează cel mai probabil. Nu este o ruptură de umanitate, ci finalul logic al unei viziuni care a renunțat la calitativ în favoarea predictibilității.

2. Spânul: Chipul inteligenței aride

Vasile Lovinescu vede în Spân un „inițiator în negativ”, o forță necesară care îl obligă pe erou să iasă din pasivitate. Spânul este figura epistemologică a inteligenței fără viață. Lipsa părului — absența „antelor” vitale — semnalează o gândire decuplată de fluxul organic.

- Eficiență fără conștiință: Spânul optimizează trasee și manipulează contracte, dar inteligența lui este aridă. El nu creează, ci simulează.
- Dublul Digital: Astăzi, Spânul este „umbra” noastră digitală. Algoritmul ne împrumută identitatea, ne anticipează dorințele și ne „închide în fântână” (în bula de filtru), promițându-ne asistență în schimbul autonomiei. Pericolul său constă în faptul că logica sa funcționează impecabil într-o lume redusă la modele statistice, confundând harta cu teritoriul.

3. Calul: Ceea ce nu poate fi statisticizat

Calul este contrapunctul necesar, vehiculul care îl ajută pe Harap-Alb să depășească obstacolele logicii binare a Spânului.

- Focul experienței: Faptul că mănâncă jărat simbolizează transformarea experienței brute în viziune. Calul reprezintă o cogniție inspirată, care vede „întregul” înaintea calculului.
- Interesant este că, în tradiția sacră (inclusiv în Apocalipsă), calul este un simbol al modului de cunoaștere. Dacă calul alb reprezintă inteligența purificată, cel al lui Harap-Alb este forța care face puntea între pământ și cer, reprezentând acea gândire care „zburătăcește” printre posibilități, refuzând să fie limitată de datele prezentului.

4. Uriașii: Tehnologia ca augmentare fără centru

Lovinescu îi interpretează pe uriași ca pe niște forțe cosmice, elementare, pe care omul trebuie să le integreze. În era noastră, ei sunt facultăți umane hipertrofiate prin tehnologie:

- Ochilă: *Big Data* și supravegherea totală.
- Păsări-Lăți-Lungilă: Conectivitatea omniprezentă (*Internet of Things*).
- Gerilă: Reprezintă răceala delimitativă în cunoaștere, analiza pură care descompune totul pentru a înțelege, dar care riscă să înghețe viața în concepte.

Fără un centru interior (Harap-Alb), acești uriași devin forțe monstroase. Ei sunt imaginea tehnologiei moderne: indispensabilă, dar incapabilă de autolimitare etică.

5. Proba discernământului: Adevărul în era simulării

La curtea Împăratului Roș, probele devin tot mai tehnice. Camera de fier înroșită este simbolul „încapsulării” pe care o formează tehnologia — un mediu artificial, controlat, care tinde să devină sufocant. Harap-Alb și uriașii ies din această capcană prin „răceala” lui Gerilă, dar și prin nevoia de entuziasm (focul interior) care să contracareze sistemul.

Proba finală — recunoașterea fetei dintre dubluri identice — este testul suprem. Nu este vorba doar de *deepfake*, ci de scufundarea noastră într-o realitate mediată de tehnologie, unde virtualul devine indistinct de real. Harap-Alb reușește prin alianța cu albina — simbolul vieții organice. Este recunoașterea prin prezență, singura formă de inteligență care poate străpunge simularea digitală.

6. Rezoluția: Știința complexității și întoarcerea viului

După ce simularea a devenit totală, soluția vine din noi concepte ce formează o „știință a viului”: Știința Complexității. Aceasta ne învață că sistemele vii sunt neliniare și sensibile la context. Într-un sistem complex:

- Predicția completă este imposibilă, iar controlul total distruge funcționarea.
- Sensul apare doar în timp, prin relații, nu prin algoritmi ficși.

AI-ul poate simula complexitatea, dar rămâne un sistem închis. Viața, în schimb, operează pe devenire.

Concluzie: Educația viitorului

Harap-Alb devine astfel un text pedagogic pentru secolul XXI. Provocarea nu mai este accesul la informație, ci formarea discernământului într-o lume algoritmică. Educația viitorului nu trebuie să producă „Spâni” eficienți, ci oameni capabili de:

1. Judecată calitativă în fața datelor cantitative.
2. Echilibrarea tehnologiei cu intuiția, refuzând scufundarea totală în virtual.
3. Ascultarea „Calului” interior, pentru a nu deveni simple anexe ale sistemului.

Viitorul aparține celui care știe să folosească instrumentele Spânului fără a-și pierde natura „Albă”. Basmul se încheie cu o nuntă — inteligența abstractă este, în sfârșit, subordonată vieții.